

Історія

УДК 94(3):711.4:330.34

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18849992>

Місто як об'єкт нової соціальної історії: методологічні підходи до дослідження

Малиніна Тетяна Василівна,

доктор філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія»,

Проректор з науково-педагогічної роботи,

доцент кафедри соціальних та гуманітарних наук,

Заслужений працівник освіти, Відмінник освіти, Харківський

національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,

Україна, <https://orcid.org/0009-0008-6057-5646>

Прийнято: 09.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація. Мета.** Метою статті є аналіз методологічних підходів до вивчення міста в межах нової соціальної історії та історичної урбаністики, а також виявлення того, як зміна наукових парадигм вплинула на розуміння міста як соціального, культурного й просторового феномена. **Методи.** Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи соціальної історії, історичної урбаністики, мікроісторії та соціології міста. Застосовано методи критичного аналізу наукових концепцій, порівняльний аналіз, а також елементи історико-типологічного та мікроаналітичного підходів. Особливу увагу приділено методологічним напрацюванням Чиказької школи, нової локальної історії та історії повсякденності. **Результати.** У статті показано, що формування історичної*

урбаністики відбувалося на перетині різних гуманітарних і соціальних дисциплін, що зумовило її еклектичний, але продуктивний характер. Доведено, що перехід від макроісторичних моделей до мікроісторичних і повсякденних практик дозволив по-новому осмислити місто як простір соціальних взаємодій. Проаналізовано основні теоретичні підходи до вивчення міського простору — від екологічних і зональних моделей до концепцій ментальних карт, урбанізму як способу життя та критичних теорій простору. **Висновки.** Зроблено висновок, що сучасні дослідження міста неможливі без міждисциплінарної методології, яка дозволяє розглядати місто як складний історико-культурний і соціально-економічний процес. Нова соціальна історія та мікроісторичні підходи сприяють переходу від абстрактних схем до аналізу реального досвіду мешканців міста, що відкриває нові перспективи для історичних досліджень урбанізації.

Ключові слова: історична урбаністика, нова соціальна історія, місто, урбанізація, парадигми у міському плануванні, міський простір, мікроісторія, історія повсякденності, Чиказька школа.

The city as an object of new social history: methodological approaches to research

Tetiana Malynina,

Doctor of Philosophy in specialty «History and Archaeology»,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work, Associate Professor of the
Department of Social Sciences and Humanities,
Honoured Worker of Education, Distinguished Worker of Education,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0008-6057-5646>

Abstract. Purpose. *The purpose of this article is to analyze methodological approaches to the study of the city within the framework of new social history and historical urban studies, as well as to demonstrate how shifts in scholarly paradigms have influenced the understanding of the city as a social, cultural, and spatial phenomenon. Methods.* *The study is based on an interdisciplinary approach combining methods of social history, historical urban studies, microhistory, and urban sociology. The research employs critical analysis of scholarly concepts, comparative analysis, and elements of historical-typological and micro-analytical methods. Particular attention is paid to the methodological contributions of the Chicago School, new local history, and the history of everyday life. Results.* *The article demonstrates that the formation of historical urban studies occurred at the intersection of various humanities and social sciences, which determined its eclectic yet productive character. It is shown that the shift from macro-historical models to microhistorical approaches and the study of everyday practices made it possible to reconsider the city as a space of social interaction. The main theoretical approaches to urban space are analyzed, including ecological and zonal models, concepts of mental maps, urbanism as a way of life, and critical theories of space. Conclusions.* *The study concludes that contemporary research on the city is impossible without an interdisciplinary methodology that allows the city to be understood as a complex historical, cultural, and socio-economic process. New social history and microhistorical approaches facilitate a transition from abstract models to the analysis of lived urban experience, thereby opening new perspectives for the historical study of urbanization.*

Keywords: *historical urban studies, new social history, city, urbanization, paradigms in urban planning, microhistory, history of everyday life, Chicago School.*

Постановка проблеми. Вивчення історії міського середовища та процесів урбанізації розвивалося у двох основоположних напрямках. Упродовж

тривалого часу урбаністика як галузь знання являла собою сукупність різних гуманітарних дисциплін, що не перетиналися між собою за об'єктом і предметом аналізу. Як відокремлені сфери розвивалися містобудування й архітектура, історія міста, дослідження соціальних відносин тощо. Поступово сформувалася особлива методологічна база досліджень, що передбачає оптимальне поєднання методів і підходів різних гуманітарних і соціальних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній гуманітаристиці місто розглядається як складний соціальний і культурний феномен, що формується під впливом історичних, економічних та ідеологічних чинників [1; 2]. Значний внесок у формування міждисциплінарного підходу до вивчення міста зробили представники соціологічної теорії, зокрема концепція утопічного мислення та ідеології, запропонована К. Маннгеймом [3]. Класичні соціологічні інтерпретації міста як осередку влади, обміну та соціальної організації були закладені в працях М. Вебера та Г. Зіммеля [4; 5], які наголошували на ролі міського середовища у формуванні специфічного типу соціальних взаємодій

Міський простір постає центром різноманіття історико-соціальних відносин. Так, Л. Вірт, представник Чиказької школи соціології, у своїх працях («Гетто», «Урбанізм як спосіб життя») розглядає різні просторові моделі міста як результат боротьби індивідів і соціальних груп за виживання [6]. Вагомими дослідженнями у цій сфері є також праці І. Гофмана та Р. Сеннета [7]. Річард Сеннет розглядає місто як вирішальний, часто оспорюваний простір для людської взаємодії, виступаючи за «відкрите місто», яке сприяє зустрічам, відмінностям та громадянській участі, а не сегрегованому, контрольованому чи «закритому» середовищу. Він розрізняє фізичну структуру та життєвий досвід, критикуючи сучасне міське планування за те, що воно надає пріоритет естетичному порядку над безладними, складними та соціальними потребами

мешканців. Р. Сеннет виступає проти сучасного планування «згори вниз» (як-от Париж Османа або жорсткі модерністські сітки), яке ізолює групи та перешкоджає публічному дискурсу. Він виступає за «відкрите місто», яке є пористим, адаптивним та сприяє взаємодії між незнайомцями. Він пропагує «скромний» урбанізм, де місто розглядається як складна, розвивається система, а не як готовий продукт, який потрібно контролювати.

У сучасних дослідженнях дедалі більшого значення набуває міждисциплінарний підхід до аналізу міста, який поєднує історичний, соціологічний, культурологічний та філософський виміри. Наприклад, «Виробництво простору» Анрі Лефевра це фундаментальна праця з неомарксистської теорії, яка стверджує, що соціальний простір не є нейтральним чи природним, а є продуктом, створеним соціальними, економічними та політичними процесами [8]. Лефевр переосмислює марксизм, зазначаючи, що капіталізм виробляє простір для відтворення самого себе, і пропонує концепцію «права на місто». Простір не просто контейнер для дій, він формується діяльністю капіталістичними відносинами. Лефевр виділяє три взаємопов'язані виміри простору: фізичний, матеріальний простір повсякденного життя та рутини., простір, спроектований архітекторами, планувальниками, ідеологами (знаковий простір) та простір символічний, суб'єктивний, який відчують користувачі, пов'язаний із повсякденними практиками та емоціями. Капіталізм трансформує простір, підпорядковуючи його потребам ринку, часто відчужуючи його від мешканців. Звідси заклик до зміни міського простору, щоб він відповідав потребам жителів, а не лише капіталу, повертаючи місту його творчий, культурний та соціальний характер, саме на це звертає увагу у своїх дослідженнях Радіонова Л. О, Козирєва Н. В. [9; 10; 11].

«Соціальна справедливість і місто» Девіда Гарві це фундаментальна праця [12], що аналізує нерівність крізь призму історії марксизму. Д. Гарві

вимагає переходу від ліберального розуміння справедливості до структурних змін та реалізації «права на місто», він аргументує, що соціальна справедливість повинна включати територіальний вимір. Розподіл ресурсів, житла та послуг у місті є результатом політичних і економічних рішень, а не природним порядком. Автор переходить від позитивістського аналізу до історичного матеріалізму, показуючи, як урбанізація служить потребам накопичення капіталу, часто коштом робітничого класу. Д. Гарві розвиває ідею Анрі Лефевра, закликаючи не просто користуватися містом, а здобувати право реконструювати його як соціалістичний політичний орган, що працює для людей, а не для прибутку. Девід Гарві пропонує розглядати історію міст як історію боротьби за простір, де справедливість досягається лише через активний супротив та зміну міської політичної економії.

Мішель де Серто у праці «Винайдення повсякдення», зокрема розділ «Крокуючи містом», описує освоєння міського простору як протистояння «стратегій» (влади) та «тактик» (звичайних людей). Пішоходи перетворюють геометричний простір міста на «місце», проживаючи його через тілесні практики – прогулянки, що створюють власні маршрути, ігноруючи планування. Ходьба порівнюється з мовним актом, тобто пішохід «пише» вулицями, створюючи власний «текст» міста. Щоденні практики, прогулянки є формою прихованого опору, яка перетворює чуже місто на «своє». Тому Де Серто наголошує, що повсякденність це не пасивне споживання, а активне «винайдення» простору [13].

Упродовж останніх років історична урбаністика зазнала суттєвого методологічного оновлення, що проявляється у зростанні інтересу до просторових, культурних і мікроурбаністичних підходів. Дослідники дедалі частіше розглядають місто не лише як адміністративно-економічну одиницю, а як соціально сконструйований простір, у якому поєднуються історична пам'ять, повсякденні практики та символічні значення [14-17].

Значну увагу в новітніх дослідженнях приділено аналізу міста як простору досвіду та наративу, а також переосмисленню ролі локальних спільнот у формуванні міського середовища [14; 15]. Водночас розвиваються компаративні дослідження, спрямовані на зіставлення різних історичних моделей міського розвитку в глобальному та регіональному контекстах [16; 17].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Попри значний масив наукових досліджень, присвячених історії міста та урбанізаційним процесам, низка аспектів проблеми залишається недостатньо опрацьованою. Передусім ідеться про відсутність цілісного методологічного узгодження між різними підходами до вивчення міського простору, що сформувалися в межах історії, економіки, географії та культурології. У багатьох працях місто аналізується або як абстрактна соціальна структура, або як сукупність окремих історичних кейсів, без належного поєднання макрорівня соціальних процесів із мікрорівнем повсякденних практик.

Недостатньо розробленим залишається також питання методологічних відмінностей між основними історичними концепціями міста та впливу зміни наукових парадигм на розуміння його функцій. Зокрема, потребує подальшого осмислення співвідношення між класичними моделями урбаністичного аналізу, орієнтованими на структурні та економічні чинники, і сучасними підходами, що зосереджуються на повсякденності, локальному досвіді та суб'єктивному сприйнятті міського простору.

Окремої уваги потребує проблема інтеграції мікроісторичних і мікроурбаністичних досліджень у ширший контекст історичної урбаністики. Хоча «близький погляд» на місто дозволяє відтворити багатовимірність міського життя, його евристичний потенціал досі рідко використовується для переосмислення загальних моделей урбанізації та історичного розвитку міських спільнот, на цей аспект звертають увагу у своїх дослідженнях

Радіонова Л. О, Козирєва Н. В, Михайлова І. О. [18; 19; 20]. Саме ця методологічна прогалина зумовлює необхідність комплексного аналізу міста як простору взаємодії структурних процесів і повсякденних практик. Розвиток мікроісторичних і культурологічних підходів, зокрема в працях М. де Серто, дозволив зосередити увагу на повсякденних практиках освоєння міського простору та ролі індивіда у його формуванні [13].

Метою статті є комплексний аналіз еволюції методологічних підходів до вивчення міста в межах історичної урбаністики та суміжних гуманітарних дисциплін, а також виявлення того, яким чином зміна наукових парадигм впливала на розуміння функцій міста, його соціальної структури й ролі людини в міському просторі. Особливу увагу зосереджено на співвідношенні макрорівневих концепцій урбанізації та мікроісторичних підходів, орієнтованих на аналіз повсякденних практик і локального досвіду містян.

Методологія. Методологічну основу дослідження становить поєднання критичного аналізу, історико-типологічного та порівняльного методів, що дозволяє проаналізувати еволюцію теоретичних моделей міста в різні історичні періоди. Історико-типологічний метод застосовується для виокремлення домінантних типів міського мислення (античне нормативне місто, утопічне місто раннього Нового часу, раціоналістичне місто модернізму, соціально сконструйоване місто пізнього ХХ – ХХІ ст.) та аналізу їхніх ключових просторових і соціальних характеристик.

Порівняльний метод використовується для зіставлення зазначених моделей між собою з метою виявлення спільних рис і відмінностей у трактуванні функцій міста, ролі простору та місця людини в міському середовищі. Зокрема, здійснюється порівняння макрорівневих концепцій урбанізації з мікроурбаністичними підходами, орієнтованими на аналіз повсякденних практик і локального досвіду. Критичний аналіз соціальних і просторових нерівностей у місті представлений у працях Д. Гарві [12] та Дж.

Джекобс [21], які підкреслюють роль людини та локальних спільнот у формуванні життєздатного міського середовища. Спільність методологічних засад їхніх теорій дозволяє здійснити порівняльний аналіз запропонованих концепцій, встановити їхній взаємозв'язок, спільні риси та відмінності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкретні випадки міського розвитку як часткові прояви ширших систем (цивілізації, способу виробництва) досліджувалися в межах нової соціальної історії, у межах якої історія міста розглядалася крізь призму долі людини та її змінних соціальних ролей, це напрямок, що вивчає розвиток міст через призму повсякденного життя, соціальної структури, взаємодії різних груп населення та трансформації міського простору, а не лише через політичні події чи архітектуру. На відміну від традиційної соціальної історії, що спиралася переважно на описовий метод, нова соціальна історія була зорієнтована на використання методів і прийомів інших гуманітарних наук. З часом соціальна історія почала включати дослідження не лише класів і станів, а й дрібніших соціальних мікроструктур – родини, парафії, різних корпорацій, окремих соціальних груп. «Історія знизу» трансформувалася в історію «зсередини».

У центрі уваги істориків опинилися різні шляхи та форми урбанізації, вивчення яких мало наблизити їх до більш адекватного розуміння цього феномена. Уся історія суспільства в новому баченні постала як історія поглинання традиційних соціальних форм урбаністичними. Бурхливий розвиток урбан-історії від самого початку відбувався на еkleктичній методологічній основі, що виявлялося як у конкретних дослідженнях, так і в численних дискусіях щодо її предмета та статусу.

Саме на перетині дослідницьких стратегій суміжних наук – історії, соціології та економіки, філософії та культурології – у другій половині 1970-х років сформувалася об'єктно-предметна сфера історичної урбаністики. При цьому кожна з окреслених наук зайняла власну нішу в єдиному тематичному

та проблемному полі урбаністики, де провідне місце посіли такі сюжети, як вивчення стадій і рушійних сил урбанізації, виявлення закономірностей регіонального розвитку міської історії, а також аналіз якісного різноманіття форм урбанізму.

Мікроурбанізм є одним із найважливіших підходів до дослідження міського простору і передбачає «близький погляд» на місто – можливість побачити його крізь дрібниці та деталі. За їхньою допомогою розкривається насичена повсякденність міста та привертається увага до його головних дійових осіб – містян, які своїми повсякденними діями, почуттями та настроями створюють місто, його значущі місця й маршрути [10, с. 19-20; 11, с. 39-42], це такий мікроурбанізм. Метою мікроурбанізму є надання самій урбаністиці певного практичного виміру, перетворення її не лише на інструмент пізнання, а й на засіб зміни міської повсякденності. За такого підходу головним концептуальним інструментом дослідника стає поняття деталі – об'єкта, події чи персонажа, що мислиться як незначущий, але дозволяє внести в аналіз людський вимір, уповільнити темп міського руху та допомогти мешканцеві повернути собі міський простір. Це в контексті концепції Анрі Лефевра означає право мешканців формувати міський простір, а не просто споживати його [8].

Розвиток мікроісторичних досліджень у західній історіографії останньої чверті ХХ століття пов'язують насамперед із британською школою «нової локальної історії» [22], це постнекласическое спрямування в історичній науці, яке вивчає місцеві спільноти, мікроісторію та повсякденність не як ізольовані явища, а в контексті глобальних процесів. Воно переорієнтує фокус із «великої історії» життя звичайних людей, конструюючи локальну пам'ять через призму сучасного розуміння історії. Об'єкт дослідження у новій локальній історії не просто регіон чи місто, а конкретне місце, яке розглядається детально. Локальні об'єкти вивчаються як частина загального

історичного процесу, що відкриває нові інтерпретації, зокрема використання методів соціології, антропології, психології. Оновлення британської традиції локальної історії відбулося ще у 1960-х роках, коли за збереження «місцевого» об'єкта дослідження відбулося якісне переосмислення предмета, а на основі теоретичних напрацювань мікросоціології було радикально переглянуто концептуально-методологічний арсенал.

На відміну від «старої» локальної історії, яка здебільшого постачала ілюстративний матеріал для підтвердження окремих, часто суперечливих положень національної та регіональної історії, нова локальна історія постала як якісно інший тип історичного знання. Вона була нерозривно пов'язана з новою соціальною історією та історією соціальних груп, але водночас чітко вписувала їх у просторово-часові рамки реальної соціальної взаємодії.

У другій половині ХХ століття нова локальна історія активно «колонізувала» дедалі ширше коло локальних об'єктів як сільських, так і міських, поступово витісняючи традиційні моделі історичного краєзнавства [22]. Історичні процеси розглядалися крізь призму діяльності мікроспільнот у соціокультурному просторі як єдина система, зумовлена життєдіяльністю людини в конкретному історико-природному ландшафті та її зусиллями щодо його трансформації. Такий підхід передбачає сприйняття світу через опозицію «свого» і «чужого», де межа відокремлює «наше місце» від «їхнього місця».

Застосування методів мікроісторії дозволяє через аналіз короткотривалого, локального й індивідуального в конкретно-історичних обставинах інтерпретувати історію міста як складову історії країни. Важливою складовою нової локальної історії є можливість зіставлення локальних ментальностей із загальносуспільним менталітетом.

Відправною точкою для «реалізації можливого» у місті стала повсякденність. Дослідження міської повсякденності ґрунтується на виокремленні «індивідуального акту» як одиниці просторового аналізу, для

якої характерні імпровізаційність, дискретність і фактичність [23]. Дослідження Альфа Людтке були присвячені опису основних методів історії повсякденності, що фокусується на житті звичайних людей, а не лише еліт. Його дослідження міського та промислового середовища (XIX-XX ст.) зосереджені на соціальній практиці, самовіллі робітників та спротиві влади. Людтке переніс фокус з вивчення великих історичних подій на досвід і практики звичайних людей у їхньому щоденному житті. Концепція «самовілля» Зокрема досліджуючи життя німецьких робітників, він ввів поняття концепції «самовілля, це власна логіка, своєрідна реакція на соціальний тиск «згори», яка дозволяла зберігати індивідуальність навіть у нацистській Німеччині. Людтке аналізував, як люди в містах взаємодіяли з владою, наприклад, через «тихий ухил» від роботи, що було формою прихованого спротиву, а не лише прямою непокорою [23]. Його підхід передбачав детальне вивчення конкретних випадків, тобто мікроісторія, для розуміння ширших соціальних процесів, протиставляючи це узагальненим історичним наративам. Альф Людтке підкреслював, що навіть в умовах диктатур люди не були пасивними жертвами, а знаходили способи впливати на владу та власне життя.

Особливе місце серед методологічних підходів посідає Чиказька школа, представники якої Роберт Парк, Ернест Берджесс і Луїс Вірт у 1920-1940-х роках заклали основи соціології міста. Дві концепції, розроблені в межах цієї школи, заслуговують на особливу увагу: екологічний підхід до аналізу міста Р. Парка [24] та концепція урбанізму як способу життя Л. Вірта [25]. Згідно з поглядами прихильників екологічного урбанізму, міста розвиваються не хаотично, а відповідно до властивостей навколишнього середовища. Великі зони міської забудови тяжіють до берегів річок, родючих рівнин, перетинів торговельних шляхів і залізниць. За висловом Парка, «місто, одного разу засноване, перетворюється на велике сито, яке безпомилково відбирає з усього

населення тих, хто найбільше відповідає життю в певному районі або середовищі». Розміщення й переміщення населення в місті, на думку представників цієї концепції, аналогічні природним процесам адаптації.

Л. Вірт розглядав урбанізм як форму соціального існування та спосіб життя. Велике місто є не лише місцем проживання й праці, а й центром економічного, політичного та культурного управління, що інтегрує віддалені території у глобальну систему. Водночас життя в умовах високої щільності населення спричиняє поверховість соціальних контактів і зростання соціальної дистанції між людьми.

Критика Чиказької школи сприяла формуванню концепції нового урбанізму, пов'язаної з іменами А. Лефевра, Дж. Джейкобс та інших, які наголошували на необхідності повернення до людського масштабу міського середовища.

Інші підходи до вивчення міста були сформульовані в межах марксистської традиції, зокрема у працях Девіда Гарві, який доводив, що просторовий образ міста зумовлений не лише ринковими механізмами, а й владою великого капіталу. У США ці ідеї були розвинуті в концепції «машини зростання» Дж. Логана та Х. Молоча.

Нові підходи до аналізу міського простору сформувалися також у межах лос-анджелеської школи урбаністики, представники якої звернули увагу на трансформацію відносин між центром і периферією, а також на зростання ролі мережевих структур у сучасному місті.

Прикладний потенціал мікроурбаністичного підходу доцільно продемонструвати на матеріалі Харків, історичний розвиток якого впродовж ХІХ–ХХ ст. визначався процесами індустріалізації, формуванням робітничих районів та масштабними модерністськими просторовими експериментами. Мікроаналіз повсякденних практик мешканців окремих міських локусів – промислових кварталів, житлових масивів доби радянського модернізму, а

також історичного центру – дозволяє простежити, як індустріальна спадщина інтегрувалася в структуру міського життя та формувала специфічну модель міської ідентичності.

В умовах повномасштабної війни мікроурбаністичний підхід набуває додаткового аналітичного значення, оскільки дає змогу дослідити трансформацію повсякденних маршрутів, функцій публічних просторів і практик виживання міських спільнот у ситуації руйнування та небезпеки. Аналіз локального досвіду мешканців Харкова дозволяє поєднати історичний вимір індустріального міста з сучасними процесами переосмислення простору, показуючи, як макрорівневі урбаністичні моделі реалізуються й трансформуються на рівні щоденного життя в екстремальних умовах.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що еволюція уявлень про місто від нормативних і утопічних моделей до сучасних мікроурбаністичних підходів відображає зміну наукових парадигм і зростання уваги до людського виміру міського простору. Показано, що поєднання макрорівневих теорій урбанізації з аналізом повсякденних практик дозволяє глибше осмислити місто як динамічний соціально-культурний процес.

Обґрунтовано доцільність використання історико-типологічного та порівняльного методів для аналізу теоретичних моделей міста, а також доведено продуктивність мікроурбаністичного підходу для дослідження конкретних історичних і сучасних міських контекстів, зокрема українських.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що розвиток історичної урбаністики відбувався шляхом поступового ускладнення методологічних підходів і розширення предметного поля аналізу. Від ранніх концепцій, у межах яких місто розглядалося передусім як економічний, адміністративний або демографічний феномен, наукова думка перейшла до розуміння міста як багатовимірного соціального простору, у якому поєднуються структурні процеси та індивідуальні практики.

Зміна наукових парадигм безпосередньо вплинула на трактування функцій міста. Якщо класичні теорії зосереджувалися на ролі міста як центру виробництва, обміну й управління, то сучасні підходи акцентують увагу на його комунікативній, культурній і символічній функціях, а також на значенні міського простору для формування соціальних ідентичностей.

Поєднання макрорівневих моделей урбанізації з мікроісторичними та мікроурбаністичними підходами відкриває нові можливості для осмислення історії міста. Застосування «близького погляду» дозволяє включити до дослідження повсякденний досвід мешканців, їхні практики освоєння простору та способи взаємодії з міським середовищем, що раніше залишалися поза увагою традиційної урбаністики.

Таким чином, місто постає не як статична структура, а як динамічний процес, сформований взаємодією соціальних інститутів, просторових рішень і людських дій. Це забезпечує методологічну цілісність аналізу та створює підґрунтя для подальших досліджень, спрямованих на інтеграцію історичного, соціологічного та культурного вимірів у вивченні міського простору.

Список використаних джерел

1. Mumford L. The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects. New York: Harcourt, Brace & World, 1961. URL:

<https://archive.org/details/cityinhistory0000unse/page/n3/mode/2up>

(дата звернення: 12.12.2025)

2. Choay F. The Rule and the Model: On the Theory of Architecture and Urbanism. Cambridge, MA : MIT Press, 1997. 352 p. URL:

<https://archive.org/details/rulemodelontheor0000choa> (дата звернення:

12.12.2025)

3. Mannheim K. Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge. London : Routledge, 1936. 318 p. URL:

<https://dn721908.ca.archive.org/0/items/ideologyutopiain00mann/ideologyutopiain00mann.pdf> (дата звернення: 14.01.2025)

4. Weber M. *The City*. New York. London, 1966. URL: [https://libraryofagarth.com/Philosophy/Modernism/Max%20Weber/The%20City%20by%20Max%20Weber%20Don%20Martindale%20Gertrud%20Neuwirth%20\(z-lib.org\).pdf](https://libraryofagarth.com/Philosophy/Modernism/Max%20Weber/The%20City%20by%20Max%20Weber%20Don%20Martindale%20Gertrud%20Neuwirth%20(z-lib.org).pdf) (дата звернення: 12.01.2025)

5. Simmel G. *The Metropolis and Mental Life*. Kurt Wolff (Trans.) *The Sociology of Georg Simmel*, New York: Free Press, 1950. Pp. 409-424. URL: <https://bgsp.edu/app/uploads/2014/12/Simmel-The-Metropolis-Mental-Life.pdf> (дата звернення: 16.12.2025)

6. Wirth L. *Urbanism as a Way of Life*. 1938. URL: https://aliah.ac.in/upload/media/04-04-20_1585984766.pdf (дата звернення: 6.12.2025)

7. Sennett R. *The Uses of Disorder: Personal Identity and City Life*. New York : Knopf, 1992. 186 p. URL: <https://archive.org/details/usesofdisorderpe00sennrich> (дата звернення: 6.12.2025)

8. Lefebvre H. *The Production of Space*. Oxford : Blackwell, 2007. 41 p. URL: <https://transnationaleverydaylife.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/09/henri-lefebvre-the-production-of-space.pdf> (дата звернення: 6.12.2025)

9. Радіонова Л. О., Козирєва Н. В. Місто в історико-філософському контексті. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3(21). С. 1192-1204. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)-1192-1204](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-1192-1204)

10. Радіонова Л.О., Козирєва Н.В. Діалектика взаємозв'язку концептів «Місто», «Простір», «Креативність»: формування ціннісних орієнтацій сучасного городянина . *Габітус*. 2024. Вип. 66. С.18- 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.66.2>

11. Радіонова Л. О., Козирєва Н. В. Міська ідентичність як соціально-філософський концепт у контексті трансформацій міського середовища. *Габітус*. 2025. Вип. 79. Т. 1. С.38-43. DOI: <https://doi.org/10.32782/hbts.79.1.6>

12. Harvey D. *Social Justice and the City*. London: Edward Arnold, 1988. URL: https://archive.org/details/socialjusticedit0000harv_d2d8 (дата звернення: 08.12.2025)

13. De Certeau M. *The Practice of Everyday Life*. URL: https://monoskop.org/images/2/2a/De_Certeau_Michel_The_Practice_of_Everyday_Life.pdf (дата звернення: 08.12.2025)

14. Radionova L., I. Mykhailova. Urban space as a systemic element of the regional economy. *Current scientific goals, approaches and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, March 22, 2024*. Riga, Republic of Latvia: International Center of Scientific Research. P. 65-67.

DOI <https://doi.org/10.36074/scientia-22.03.2024>

15. Радіонова Л. О., Михайлова І. О. Місто vs держава. *Національні інтереси України*. 2025. 3(8). С. 1179-1189.

DOI [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-1179-1189](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-1179-1189)

16. Radionova L., I. Mykhailova. The postmodern city: research methodology. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, Karlsruhe, Germany. 2024. 5(36-05). Pp. 116–122. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-36-00-027>

17. Радіонова Л.О., Михайлова І.О. Місто в історії урбанізації. *Вісник науки та освіти*. 2024. Випуск № 10(28). С.1505-1518.

DOI [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28))

18. Радіонова Л. О., Козирєва Н. В. Соціальний капітал як імператив самоорганізації міського соціуму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 41. С. 86-91.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v041.2023.15>

19. Радіонова Л. О., Козирева Н. В. Текст міста: історико-філософська методологія аналізу. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. Вип. №11(41). С. 747-755. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11\(41\)-747-756](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11(41)-747-756)

20. Радіонова Л. О., Михайлова І. О. Соціально-філософський аналіз взаємодії людини з міським простором. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. Вип. 56. С. 130-135.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.21>

21. Jacobs J. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House, 1961. 458 p. URL: <https://www.scribd.com/document/370352573/Jane-Jacobs-Death-and-Life-of-Great-American-Cities> (дата звернення: 08.12.2025)

22. Local history: a view from the bottom. URL: <https://www.historyworkshop.org.uk/education/local-history-a-view-from-the-bottom/> (дата звернення: 12.12.2025)

23. Lüdtkе A., ed., *The History of Everyday Life: Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life*. Translated by William Templer. Princeton: Princeton University Press, 1995. 318 p. URL: https://www.academia.edu/89780553/Alf_L%C3%BCdtke_ed_The_History_of_Everyday_Life_Reconstructing_Historical_Experiences_and_Ways_of_Life_Translated_by_William_Templer_Princeton_Princeton_University_Press_1995_xiii_318_pp_49_50_cloth_18_95_paper (дата звернення: 08.12.2025)

24. Park R. *Urban Ecology*. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/history/robert-park-and-urban-ecology> (дата звернення: 08.12.2025)

25. Wirth L. *About cities and public life; selected articles*. Chicago University Press 1964. URL: <https://archive.org/details/louiswirthonciti00wirt> (дата звернення: 14.12.2025)